

Den följdenna

Fritänkaren

Nr. 314 Våren 2023

Trettioförsta årgångens nummer 5

Innehåll :

Romantikerna (<i>ur en pjäs – hur det kan ha gått till</i>)	2
En Campari i Montorio (<i>reseskildring</i>)	14
Några filmrecensioner	17
Några milstenar, april-maj 2023	20

Fritänkaren, som utkommit med 313 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!

Redaktionsslut för detta nummer : 26.4.2023

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Endast den digitala upplagan kan ha färgillustrationer.

Romantikerna - hur det kan ha gått till

personerna:

Hector Berlioz
Franz Liszt
Gioacchino Rossini
Alexandre Dumas
George Sand
Frederic Chopin
Felix Mendelssohn
Victor Hugo
Alfred de Musset
Marie d'Agoult

Första scenen föreställer Paris under 1830-talet.

Greve d'Agoult's salong i Paris.

Berlioz Jag har aldrig hört på maken!
Liszt Det har väl aldrig någon av oss.
Rossini Vem är den här förträffliga talangen?
Dumas Jag vet precis vem det är. Jag har hört honom förut.
Rossini Nå, vem är han då?
Dumas Han är fransman.
Liszt Det är han inte alls, för han är polack.
Berlioz Ja, han är väl lika mycket polack som du är ungrare.
Liszt Han är polack ända in i själen, precis som jag är ungrare i själen.

Dumas Och det är bara själen som räknas.
Liszt Naturligtvis. Den är allt vi har.
Dumas Vad säger maestro Gioacchino om det?
Rossini Han säger, att själen må vara nog så viktig, men det är ändå vad vi äter som är det avgörande. Vår begåvade polack tycks inte ha ätit någonting på årtal.
Liszt Därför är han också så sjuk.
Dumas Är han sjuk? Hur så?
Liszt Lungorna. Jag vet inte hur sjuk han är, han kanske bara är allmänt överkänslig.
Sand Vad ni berättar om honom blir bara mer och mer spännande hela tiden. Du kan väl presentera oss för varandra?
Liszt Gärna det, men han är inte för dig.
Sand Varför inte det?
Liszt Han håller på sin kyskhet.
Sand (skrattar till) Skulle det vara roligt?
Liszt Det är inget skämt.
Sand Du menar inte, att han är en jungfrulig ungdanskarl?
Liszt Det är just vad han är, trots ett antal förlovningar.
Sand Så han har aldrig kommit fram till sängen.
Liszt Nej, han har aldrig kommit fram till sängen.
Berlioz Det låter mer och mer som en utomordentlig mutation. Vi måste få lära känna honom.
Liszt Självfallet. Här är han nu. (*Chopin kommer fram till sällskapet.*)
Rossini Gudomligt spelat, maestro! Mina uppriktigaste och generösaste komplimanger!
Chopin Tack, maestro. Det är varma ord från den främsta av operamästare.
Rossini Glöm det. Numera ägnar jag mig på heltid åt att lägga av mig.
Chopin Det borde ni inte göra. Musiken förpliktar, om man en gång har den.
Rossini Naturligtvis, men jag har nog redan belastat publiken tillräckligt.
Berlioz Men vem kommer här, om inte min käraste dirigentkollega!
Mendelssohn (*gör entré*) Ska du säga, din gamla kråkskräm till amatör!
Berlioz Amatör, säger han! Jag som bara komplimenterat dig!
Mendelssohn Försök inte! Du har bara försökt bemästra mig, men du har aldrig lyckats, hur du än försökt!
Berlioz Därför att du är ett hopplöst fall, min käre Felix, helt blockerad för alla nya innovationer!
Mendelssohn Inte alls! Men musik är till för att vara ren!
Liszt Är inte Berlioz ren?
Mendelssohn Aldrig! Bara man tar honom i hand måste man tvätta händerna i evighet efteråt! En enda blick i något av hans partitur, och man är smittad och fördärvad för livet av hans orenheter!
Berlioz Han bara skämtar, Franz. Vi har alltid drivit med varandra.
Liszt Det hoppas jag verkligen.
Mendelssohn Min Frederic Chopin! Så roligt att få träffa dig igen! (*går fram och skakar hand med honom*)
Chopin Nöjet är helt på min sida, Felix Mendelssohn, då vi är alla amatörer jämfört med dig.
Mendelssohn Så du pratar! Bara för att du inskränkt dig till enbart pianot är du inte mindre en mästare för det utan tvärtom, den främste av alla pianots mästare!
Chopin Franz Liszt då?
Mendelssohn Han spelar ju bara sönder alla pianon. Han är en grovhuggare i jämförelse, medan bara du kan konsten att smeka ett piano till att sjungande frambringa det renaste vatten.
Liszt Det är sant. Chopin kan bättre än jag få ett piano att sjunga.
Berlioz Vad säger du om det, Gioacchino? Står vi som operamästare i lä för dessa som kan få döda instrument att sjunga?
Rossini Vi kan inte jämföra oss med dem, min käre Hector. Vi spelar i olika divisioner. Vi brer på med mastodontkörerna och elefantprimadonnorna, men de kan frambringa de enklaste och vackraste sångerna utan ord bara genom sitt anslag och pianissimo.

Chopin Du behagar smickra oss, maestro.
Rossini Det är mitt lika sanna nöje att få göra det som att få höra er spela.
Chopin Likväl vet jag en som sjöng bättre än oss alla.
Liszt Vem tänker du på?
Mendelssohn Jag tror jag vet vem. Den lyriska operamästaren framför alla andra som kunde få operan lika intim som Chopins ömmaste pianonocturner.
Liszt Vem kan det ha varit? Är han borta?
Mendelssohn Vincenzo Bellini, naturligtvis!
Chopin (rörd) Han var den högsta ängeln av oss alla. Hans melodier kunde man lyssna till i det oändliga, för de hade den egenheten att de aldrig tog slut. (torkar en tår)
Mendelssohn Det var Chopins bästa vän.
Rossini Chopin har rätt. Han var ypperst av oss alla, och så måste han dö tidigast och yngst av oss alla.
Mendelssohn Man vet aldrig när man måste dö. Det kan hända oss alla och plötsligt.
Liszt Inte så länge jag lever.
Rossini Du är robust, Franz Liszt. Du kan överleva oss alla.
Liszt Jag tror inte någon av oss svävar i någon direkt fara. Vi har ju alla musiken och konsten att leva för. Det finns inget bättre livselixir.
Chopin Men konsten kräver mycket. Jag kommer aldrig att växa ur min rampfeber, scenskräck och prestationsångest.
Berlioz Det är djävlarne vi alla lider av som aldrig lämnar oss i fred. Jag ser fram emot varje ny operapremiär av mig som en ny avrättning, och de flesta har också blivit reguljära avrättningar.
Liszt Ändå lever du fortfarande.
Berlioz Det är då inte mitt fel. Jag har överlevt mig själv från början och helt mot min egen vilja.
Sand Det är inte lätt att vara geni.
Liszt Det måste vara ännu svårare för en kvinna. Hur klarar ni av det?
Sand Jag skulle aldrig klara det om jag inte hade mina män.
Liszt Hur många har du haft egentligen?
Sand Lika många som du haft kvinnor.
Liszt Jag tror nog att dina är mera svårräknade.
Sand Kom inte och inbilla mig att du är oskuld.
Liszt Det har jag aldrig gjort. Men jag är oskyldigare än du tror.
Sand Ingen är oskyldigare än man tror, för ingen är oskyldig, och alla är mindre oskyldiga än de verkar.
Liszt Så talar en dam av erfarenhet.
Sand Det är inget ont i att känna männen. Men ärligt talat, Franz, du är väl ändå inte oskuld?
Liszt Vad tror du om mig egentligen?
Sand Bara det värsta, som om alla män, för det är tyvärr alltid sant.
Liszt Du vet väl allt om min enda stora olyckliga kärleksaffär?
Sand Den där flickan Carolyne, dottern till den där ministern, som vägrade låta dig få henne?
Liszt Mamman hade ingenting emot det och bönföll sin man om att låta mig få deras dotter, men hon dog.
Sand Sicken otur.
Liszt Vi älskade varandra verkligen.
Sand Men ni kom väl aldrig till skott? Sådant räknas inte.
Liszt Den första kärleken är den största och enda allvarliga.
Sand Då har jag den fortfarande framför mig, men ärligt talat tror jag inte på den.
Liszt Vad du då har gått miste om i livet! Och ändå anses du mer än väl erfaren!
Sand Du är en drömmare, Franz. Det blir aldrig en man av dig.
Liszt Det är nog värre än så. Liksom alla mina bröder här, Chopin, Mendelssohn och Berlioz, är jag en romantiker.
Sand Alltså en svärmare. Ja, svärmare är ni allihopa. Det blir aldrig något ordentligt av er.

Liszt Säg inte att du föredrar ordentlighet.

Sand Man behöver ordentligheten att utgå ifrån, som bas för obegränsade utsvävningar.

Berlioz Akta dig för henne, Franz. Hon är farlig.

Liszt Inte för mig. Vi känner varandra och förstår varandra. Därför blir vi aldrig ett par.

Berlioz Det är nog säkrast för dig.

Dumas Är du då alldeles immun mot damer, du det grannaste av alla våra salongslejon?

Liszt Det har jag inte påstått.

Rossini Vet du inte att vår unge ängel Liszt är religiös och ett helgon? Han kan aldrig falla för någon dam.

Dumas (förvånad, till Liszt) Är det sant?

Rossini Han vill väl fortfarande bli präst och ger sig väl inte förrän han blir det.

Dumas (än mer förvånad) Är det sant?

Hugo (har just kommit in) Låt dem inte provocera dig, Franz. Rossini skall alltid driva med alla oskyldiga offer.

Liszt Men det är sant. Jag ville aldrig bli musiker. Jag ville bli präst.

Rossini Glöm det, min gode man. Du kan aldrig göra för kyrkan vad du kan göra för musiken. Kyrkan har redan sina katedraler, men du kan bygga mera andliga sådana.

Hugo Det ligger något i vad han säger. Du menar väl inte allvar med att vilja bli präst?

Liszt Varför inte? Jag har alltid älskat kyrkan. Jag älskar dess mystik och atmosfär av odödliga legender. Jag var alltid mera svärmisk för kyrkan än för musiken.

Berlioz Han krossade sin faders hjärta med att vilja bli präst.

Liszt Det är en överdrift. Han vägrade låta mig bli det. Jag skulle i stället konserteras och tjäna pengar åt familjen. Han krävde att jag arbetade i stället för att studera. Men jag kan ta skadan igen nu.

Berlioz När din far är borta?

Liszt Tror ni inte att jag sörjde honom? Tror ni jag var glad åt att slippa honom? Han gjorde allt för mig! Han offrade sig för min utbildning, och utan honom hade jag aldrig blivit mer än en byfåne bland alla andra i den lilla byn där borta i ingenmansland mellan Österrike, Ungern och Slovakien.

Berlioz Det är sant. Jag kan intyga, att Franz sörjde ett helt år efter hans död, varunder han just inte gjorde någonting annat än bara sörjde.

Liszt Det är sant.

Dumas Men nu kan du ta skadan igen och studera. Men du har väl inte återupptagit prästplanerna? Kanske du blir författare i stället?

Liszt Nej, det blir jag aldrig. Det finns för många andra. Bara i detta rum har vi ju fler diktare än kompositörer.

Berlioz Kompositörerna är mera unika. Förbli du kompositör, Franz Liszt, för någon annan nytta kommer du aldrig att göra.

Liszt Det tror inte jag heller, Hector.

Chopin Tonsättarens yrke är det ädlaste av alla yrken, ty ingen konstart är mera renande än musiken.

Mendelssohn Mästarnas mästare på renhet har talat.

Hugo Vad säger ni, George Sand? Hur står sig poesin mot musiken?

Sand De är bäst i kombination.

Hugo Naturligtvis, men vilken konstart är högre var för sig?

Sand Det borde ni svara på, Victor Hugo, som är den av oss alla som bäst behärskar både prosan och poesin.

Hugo Jag står handfallen. Därför frågar jag er.

Dumas Musiken är mera abstrakt. Litteraturen är mera konkret.

Rossini Naturligtvis, och den ena föredrar det ena, den andra det andra. Självt anser jag dock att musiken ställer högre krav på kreatören

Mendelssohn Hur så?

Rossini Just för att den är mera abstrakt men ändå går djupare in i människohjärtat och det direkta berörandet av dess känsloträngar.

Sand Ni har rätt, maestro Rossini.

Rossini Jag tackar för erkännandet från en dikterska. Det väger tungt.

Dumas Jag kan hålla med om att musiken är en högre disciplin, ställer högre artistiska krav, är strängare i formen och når en högre grad av känslighet, men litteraturen är friare, och fantasin måste föredra litteraturen framför musiken.

Hugo Varför det?

Dumas Just för att musiken saknar den konkreta dimensionen, om det inte handlar om opera. Författaren kan laborera fritt med hela verkligheten, men musikern är förvisad till sitt luftslott.

Hugo Det ligger något i det.

Berlioz Därför håller jag mig till operan, som kombinerar båda.

Liszt Och det gör du rätt i.

Berlioz När tänker du skriva en opera?

Liszt Aldrig. Jag är för andlig. Jag är bara intresserad av musikens abstrakta aspekter.

Dumas Som han sade, det finns för många diktare redan, och de blir ständigt fler och bara sämre, samtidigt som de skriver ständigt större och tyngre romaner.

Rossini Alltså är det tur att vi har valt rätt som kompositörer.

Mendelssohn Delar du Liszts mening, Chopin? Tänker du inte heller skriva någon opera?

Chopin Aldrig i livet. Operor är anskrämliga i sin svulstiga absurditet, där verkligheten framställs fullständigt deformerad. Jag föredrar poesin i litteraturen, liksom jag är enbart intresserad av det lyriska i musiken.

Liszt Vi hyllar dig, Frederic. Du visar vägen.

Chopin Vilken väg?

Mendelssohn Till renheten, poesin och musikens utveckling. Jag delar fullständigt Franz mening.

Chopin Ändå spelar Franz mycket bättre än jag.

Liszt Inte alls. Jag är en grovhuggare i jämförelse. Jag är okänd i Paris bland instrumenthandlarna som den som spelar sönder deras flyglar. Du har med ditt mjuka anslag aldrig spelat sönder ett instrument.

Chopin Jag har aldrig kunnat uppskatta den tyska skolan att slå instrumenten. Om man inte smeker dem blir det aldrig angenäm musik.

Mendelssohn Du menar, att ju mjukare man spelar, desto mer musikalisk blir musiken.

Chopin Ungefär så.

Liszt Därför spelar du alltid pianissimo.

Chopin Inte alltid, men jag försöker alltid dämpa anslaget, då det är alltför lätt att bli för ivrig och skena iväg med sig själv. Faktum är, att ju mjukare man är i anslaget, och ju mera pianissimo man spelar, desto lättare är det att spela rätt.

Mendelssohn Håller du med om det, Franz?

Liszt Det ligger något i det. Själv skenar jag alltid iväg med mig själv. Jag är alltför passionerad och kan aldrig hålla mig, medan Chopin är den absoluta självbehärsknigen på pianot.

Sand Därför är hans musik så oemotståndligt attraktiv.

Liszt Försöker du förföra honom?

Sand Jag tror inte Frederic Chopin kan förföras med smicker.

Liszt Jag tror inte han kan förföras alls.

Chopin Jag behöver inte förföras. Jag är redan förförd från början av livet, och jag har alltid förblivit dem trogen som jag blivit förälskad i. I motsats till de flesta av er här i detta dekadenta och moraliskt frigjorda Paris har jag alltid hållit fast vid en enda.

Liszt Men din förlovning är väl bruten sedan länge.

Chopin Bara för att hennes föräldrar krävde det. Jag var tvungen att vara lydig det bästas väl och vilja.

Mendelssohn Chopin är den enda dygdeförebilden ibland oss.

Chopin Nej, Felix, du är det också.

Mendelssohn Inte alls. Jag är ju lyckligt gift, så jag behöver varken bekymra mig om moral eller förälskelser mera. Jag har mitt på det torra. Jag beklagar, mina vänner, men i motsats till er alla är jag stadgad och behöver inga snedsteg.

Sand För den fria och sanna kärleken existerar det inga snedsteg.

Berlioz Vad är ett snedsteg? Jag måste ge George Sand rätt. Livet är till för att man skall göra vad som är rätt, och om man bara håller sig till sin egen samvetslinje finns det varken snedsteg eller moral, då allt helt naturligt bara blir rätt.

Mendelssohn Vad tycker du om det, Franz, som är en så from katolik?

Liszt Jag tror nog att Hector vet vad han talar om.

Berlioz Jag är ju nästan äldst av er, så jag om någon borde ha erfarenhet.

Rossini Personligen tvivlar jag på äktenskapet. Det är bara konvens. För mig är äktenskapet en artificiell institution som måste leda till att den ena parten förr eller senare bedrar den andra.

Dumas Talar du av egen erfarenhet?

Rossini Nej, andras.

Berlioz Tänker du då aldrig gifta dig, Franz?

Liszt Jag kan inte påstå att jag har något behov av det. Tvärtom varnades jag av min far på hans dödsbädd för att ha något med kvinnor att göra.

Sand Det är för att du är så vacker. Faderlig svartsjuka, typisk för männen.

Liszt Nej, jag tror han menade allvar.

Berlioz Vilken kvinna skulle då kunna vara farlig för dig?

Liszt Jag tror inte att en sådan kvinna existerar.

Dumas Det säger du nu. Den som mest gör motstånd mot kvinnorna blir alltid deras främsta offer.

Berlioz Men Franz Liszt tänker ju bli präst.

Dumas Ännu värre.

Sand Du behöver i alla fall inte vara rädd för mig.

Liszt Vi känner varandra. Och du är ju dessutom nästan som en karl.

Sand Tack för det. Och du är nästan som en kvinna.

Liszt Nej, det blir jag aldrig.

Berlioz Han är svärmisk men inte kvinnlig. Då är den veke Chopin här mera kvinnlig i sin extrema känslighet, och just därför skulle han om någon behöva en kvinna.

Chopin Jag har bara lyckats göra mig skyldig till olyckliga kärlekar.

Sand Då vore det väl äntligen dags för motsatsen?

Chopin Skall det föreställa en invit?

Liszt Ta dig i akt för henne, Frederic. Alltför många har bränt sig på henne.

Sand För en sådan som Chopin är jag fullständigt ofarlig, för jag älskar honom redan.

Liszt Ännu värre.

Hugo Min gode ädle Frederic Chopin, tag inga risker med George Sand. Ingen kvinna är så älskad och hatad som hon, och hon kan alla kärlekens farligaste konster. Hon känner dess opportunistiska knep, därigenom blev hon gift baronessa, bara för titelns skull, för mannen var en idiot, som hon bedrog så fort hon kunde, medan hennes värsta och mesta älskare var den stackars Alfred de Musset, som kommer att hata henne på livstid.

Chopin (till George Sand) Vad har ni gjort för att förtjäna ett så kontroversiellt rykte?

Sand Ingenting. Det är männen som gör allt. Kvinnorna blir alltid bara offer.

Liszt Men du måste medge att du bara dragit fördelar av varenda kärleksförbindelse.

Sand Är då Alfred de Mussets oförsonliga hat en fördel? Nej, min gode Franz, det är en martyrgloria.

Chopin Ni har min sympati, George Sand. Jag kan inte tro någonting ont om er.

Sand Jag försäkrar dig, att dig skulle jag bara göra gott.

Dumas Nu giljar hon till honom.

Liszt Och varför tror du att du kan garantera det, när du ändå gjort somliga så mycket ont?

Sand Jag vet det, därför att Frederic Chopin har en naturlig förmåga att bara locka fram det bästa hos människan.

Chopin Det var vänligt sagt.

Sand Jag menar det.

Hugo Jag undrar vad Alfred de Musset skulle ha att säga om en sådan försäkran.
Dumas Här är han nu.
Sand Nej, vad som helst, men inte den barbaren!
Musset Jag hör er, madame Sand! Er förbannelse är min kallelse! Er avsky för mig kan inte annat än bara locka fram mig till er sida just när ni som allra minst önskar det!
Sand Vem släppte in den grobianen?
Musset Jag kom in alldeles själv och tydligt i sista minuten för att rädda ert nästa offer från att hamna under er så kallade kärleks giljotin. Jag kan se på er att ni ämnar sluka Chopin som alla andra.
Sand Kör ut honom!
Musset Tack, jag ska inte stanna längre än att jag hinner säga några sanningar. Ni är en mansförbrukare och vampyr, och jag lovar er, Frederic Chopin, att om ni ger er i lag med den där varelsen kommer hon att bli er undergång och död som alla andras.
Chopin Ni behagar överdriva. Ert förolämpande av henne tvingar mig att ta henne i försvar.
Liszt Blanda dig inte i Alfreds och George Sands förhållande, Frederic.
Musset Vi har inget förhållande! Vi har aldrig haft något! Det har varit ett antiförhållande, om något, för ingen kan ha något förhållande med henne! Om hon ger sig in i ett kärleksförhållande är det bara för att bedraga karlen i fråga eller avrätta honom, vanligen bådadera. Som kvinna är hon ingenting annat än bara en dödlig kärleksparasit.
Hugo Du borde inte ha kommit hit, Alfred.
Musset Men hon kallade ju på mig genom sitt hat!
Sand Jag har aldrig hatat dig. Det är bara du som hatat mig.
Musset Skyller ifrån sig gör hon också, den samvetslösa hyndan!

Hugo Det är bäst du går nu, Alfred, innan någon utmanar dig på duell.

Musset Vem som helst! Kom an bara!

Sand Han är berusad.

Musset Sant, annars hade jag aldrig vågat riskera livet med att komma i närheten av dig igen, men nu är jag här och tar tillfället i akt att förolämpa dig så mycket jag bara orkar!

Dumas Ta honom inte på allvar. Han bara spelar komedi.

Chopin Madame George Sand, eller fru baronessa, får jag den äran att få eskortera er ut från denna obehagliga scen? (*bjuder henne armen*)

Sand Min riddare, jag hälsar er välkommen. (*accepterar hans arm och reser sig för att gå ut med honom*)

Musset Frederic Chopin, hon kommer att utnyttja ihjäl dig!

Sand Nej, jag kommer att älska honom, som kompensation för all den olyckliga kärlek han hittills orättvist fått genomlida, och det skall bli min äntliga ära.

Chopin Madame baronessa, låt oss avlägsna oss från all tarvlighet.

Sand Finn dig någon annan att hata, Alfred de Musset. Jag är upptagen. (*går ut med Chopin*)

Berlioz Vad tror du om det, Franz? Lyckades hon verkligen förföra honom, eller föll det sig helt naturligt att han föll för henne?

Liszt Oroa dig inte. Ingen kan förföra Chopin, och han kan inte heller falla, inte ens för George Sand.

Berlioz Menar du att hon är förmögen till ett platoniskt förhållande?

Liszt Hon är förmögen till vad som helst, men hon kommer aldrig att kunna vinna Chopins hjärta.

Berlioz Hur så? Är det redan upptaget?

Liszt Ja. Chopins hjärta tillhör Polen.

Berlioz Nå, Alfred, nu behöver du väl inte längre vara arg på George Sand, när hon är borta med Chopin.

Musset Hon kommer att döda honom, som hon dödat alla andra.

Berlioz Hon har väl inte dödat dig?

Musset Nej, bara min själ. Det är den hon dödar hos sina män, och sedan är det ingenting kvar av dem.

Hugo Ta det inte så allvarligt, Alfred. Om man skulle ta allt vad kvinnor gör på allvar skulle det inte bli någonting kvar av männen.

Musset Det är det jag menar. De skulle alla krevera. Jag ämnar inte krevera utan leva för att jag får min rättmätiga hämnd.

Hugo Och hur tänker du ta ut den? Tänker du mörda henne?

Musset Värre än så. Jag tänker avrätta henne i mina dikter.

Hugo Då är det du som ägnar dig åt avrättning av själar.

Musset Och med rätta! Men hon har ingen rätt, men gör det ändå!

Hugo (*till Dumas*) Ett hopplöst fall. Vi kan ingenting göra åt hans eländiga tillstånd.

Musset Vänta bara tills du själv blir bedragen av din hustru! Då får du känna på ett liv i evig exil!

Berlioz Men se, här kommer äntligen grevinnan d'Agoult! Nu får vi en välkommen anledning att tala om något annat.

Liszt (*reser sig och hälsar henne med att kyssa henne på handen*) Vi har väntat på er, grevinnan.

Marie Jag fick som vanligt bekymmer med min hopplösa man.

Berlioz Vad har han nu ställt till med?

Marie Bara det gamla vanliga.

Berlioz Svartsjuka?

Marie Vad annars?

Berlioz Befogad?

Marie Naturligtvis. Även om svartsjuka inte alltid är synligt befogad är den alltid en ofelbar instinkt.

Hugo Det var den inte i Othellos fall.

Marie Det var en helt annan historia. Där använde sig en skurk av svartsjukans mekanismer som instrument för att bringa moren på fall. Och så ofelbar är svartsjukan i sin egenartade blindhet, att intrigen inte kunde misslyckas.

Berlioz Ni tycks veta allt om den saken, madame.

Marie Jag är gift med svartsjukan själv.

Musset Hur står han då ut med alla era älskare?

Marie Det är det han inte gör. Därför har jag inga.

Musset Hur är det möjligt, madame? En så oemotståndligt skön och ung kvinna som ni, och gift med en så erbarmligt tråkig och gammal man till oduglig träbock?

Marie Ni förolämpar mina barn med honom, min herre.

Musset Och hur kan vi vara så säkra på att de är hans barn?

Marie Juridiskt kan de inte vara någon annans.

Hugo Provocera henne inte, Alfred. Hon står höjd över alla misstankar.

Musset Försök inte. Det gör ingen kvinna. Det har aldrig funnits någon kvinna som inte varit fallen från början. Det var bara därför hon skapades, för att hon skulle bli mannen till last och förbannelse.

Hugo (till Marie) Ta honom inte på allvar. Han har råkat ut för George Sand.

Marie Jag vet. Det ursäktar allt.

Musset Ska vi slå vad? Jag slår vad om att ni innan denna kväll är över har gett er åt en annan man än er skrotade make.

Marie Er oförskämdhet överträffas endast av er absurditet.

Musset Nej, madame, jag håller mig alltid till sanningen.

Liszt Vad är sanning? Jag utmanar er, Alfred de Musset. Ni är en förblindad dåre av er olyckliga kärlek som gjort er besatt av er egen själviskhet, som ni uppförstorar genom er dramatiserade bitterhet.

Hugo Bravo, Franz Liszt! Fullträff!

Musset Och vad vet du om kärlek, Franz Liszt, som bara känner pianot som ditt enda onaneringsinstrument?

Dumas Nu går han på honom också. Han känner inga gränser.

Hugo Låt honom hållas. Vilka gränser han än överskrider är han ofarlig.

Dumas Men han boxas ständigt under bältet

Liszt Blanda inte ihop sex med musik, min käre diktare.

Musset Och vad är då musik om inte utlopp för vad sexualiteten inte räcker till?

Berlioz För Liszt är musiken en religion.

Musset Låt honom själv försvara sin liderliga fåfänga.

Liszt Nej, Hector, musiken är inte min religion. Min religion är den katolska kyrkan, och förr eller senare kommer jag att överge musiken för att bli präst. Jag ville det redan som ung, men min far förbjöd mig, och jag lydde honom, då det är en sons katolska plikt att lyda sin fader.

Berlioz Och vad är då musiken för dig?

Liszt En kallelse. En begåvning som förpliktar. Jag hade inte fötts till musikaliskt underbarn om det inte varit någon mening med det. Jag blev skapad till att uppfylla en mission, som jag uppfattar som min plikt att utveckla pianomusiken till något som kan gagna hela mänskligheten genom dess upplyftande inspiratoriska förmåga att förädla det mänskliga sinnet.

Berlioz En definition så god som någon. En sådan upphöjelse kan ni inte dra i smutsen, Alfred de Musset.

Musset Han har inte mött verkligheten ännu. Vänta bara. Jag tror aldrig han kan bli präst, om han inte insisterar på att genomföra sitt livs självbedrägeri.

Dumas Ursäkta mig, diktarbroder, men din oförskämdhet är faktiskt inte acceptabel.

Musset Jag vet, för jag säger bara sanningen, och den är aldrig acceptabel.

Liszt Låt den stackars försmådda diktaren rasa. Jag kan bara beklaga och tycka synd om honom.

Musset Det är er naiva romantiker det är synd om, som inte kan se hur patetiska ni är i er naivitets dödsdömdhet.

Liszt Du förolämpar kärleken.

Musset Nej, jag bara hånar den och alla stackare som faller för den.

Liszt Det är ännu värre.

Musset Nej, det är ännu bättre.

Mendelssohn Sluta gräla nu, stackars tuppar. Ni kommer ingen vart.

Musset Det är ju därför vi grälar. Alla gräl är bara ett sätt att inte komma någon vart, varför man älskar att gräla, för så slipper man komma någon vart.

Berlioz Du bara gycklar.

Musset Ingenting är så allvarligt som skämtet.

Berlioz Menar du att jag ska ta det på allvar?

Musset Man ska inte ta något på allvar som menar allvar.

Hugo Låt honom vara, Hector. Han är bara tokig och vill bara väcka uppmärksamhet.

Musset Är det inte det vi alla bara är till för? Varför är vi artister? Varför vill vi överglänsa varandra? Varför tillbringar Franz Liszt dagligen tio timmars självplågeri vid pianot bara för att väcka damernas hysteri? Varför gör vi oss alla till, om inte för att väcka uppmärksamhet med vår skamlösa fåfänga?

Dumas Det ligger något i vad han säger. Vi är alla astronomiskt egenkära i vår fåfänga.

Rossini Tala för dig själv. Om det är något som jag saknar är det fåfänga i min ytterst seriösa matlagning, den högsta, ädlaste, nyttigaste och mest nödvändiga av alla konster.

Liszt Ändå borde du ha fortsatt skriva operor.

Rossini Behövs inte. Du skriver ju mycket svulstigare operor för pianot.

Mendelssohn Försök att sluta tjafsas någon gång. Det slutar bara med blod, svett och tårar och evig fiendskap för någons del.

Musset Ingen fara, Felix. De har alla vant sig vid mig och är härdade mot allt.

Liszt Inga damer kan någonsin bli härdade mot dina anfall mot dem.

Musset Det är en annan sak. Damerna är till för att angripas av män.

Marie Bara dem vi är gifta med. De har laglig tillåtelse. Ingen annan har det.

Musset Därför angrips ni bara av sådana ni inte är gifta med, för era äkta hälfter har ni gjort odugliga genom avtrubning och slentrian. De har tröttnat på att anfalla er, så det finns bara de andra kvar.

Liszt Sluta nu, Alfred. Vi vill inte se våra damer i tårar.

Musset Tror du de kan gråta? George Sand har aldrig gråtit. Har grevinnan d'Agoult någonsin gråtit? Nej, för hon har aldrig fått anledning.

Liszt Vill du insistera på att ge henne anledning?

Musset Jag önskar jag kunde.

Marie Mitt värdinneskap förbjuder mig att köra er på porten, Alfred de Musset, då jag och min make lever så högt på att gynna de ädla konsterna, som ni trots allt representerar, men ni håller faktiskt på att göra min vistelse i samma rum som er outhärdlig.

Musset Det tackar jag för. Då behöver jag inte avlägsna mig. Ingen hindrar er från att avlägsna er.

Berlioz Vilken fräckhet!

Musset Det är bara för att hennes man inte finns här för att kunna försvara henne, då han skiter i henne, men det gör inget, för hon skiter också i honom.

Hugo Alfred, försök åtminstone vara anständig.

Musset Vem kan vara det i damers sällskap?

Marie (i tårar) Han har rätt. Min man skulle aldrig kunna försvara mig, inte ens mot Alfred de Musset.

Liszt Nu går det för långt. Du har rört henne till tårar, Alfred.

Musset Med min smäktande poesi? Vilken ära!

Liszt I saknad av hennes man måste jag befria henne från ditt sällskap, Alfred, för det här går inte längre.

Musset Det är rätt! Befria henne från hennes man, så blir hon lycklig!

Liszt Kom, grevinna. Detta är inte acceptabelt.

Marie Alltid när mina bästa vänner kommer hit går min man och gömmer sig eller går ut. Han lämnar mig alltid ensam med dem som han tror giljar till mig men som bara förolämpar mig.

Liszt Jag har aldrig förolämpat er.

Musset Den värsta förolämpningen är hennes man.

Liszt Kom, Marie. Du skall aldrig mer behöva lyssna på Alfred de Mussets förolämpningar

Marie Tar du mig härifrån?

Liszt Ja, jag tar dig härifrån.

Musset Befria henne från hennes tölpaktige make och misslyckade barn och ge henne det anständiga liv hon hittills alltid lurats på. Du kan det, Franz Liszt.

Liszt Jag vill gärna försöka.

Marie Menar du allvar?

Liszt Jag menar alltid allvar. Kom. (*eskorterar henne ut*)

Musset (triumferande) Vad var det jag sa! Liszt har övertagit henne! Nu ser hennes man aldrig henne mer, och vi får nog vare sig se henne eller Liszt mer heller. Han gör det enda rätta. Han enleverar henne!

Dumas (till Hugo) Det verkar faktiskt som om Alfred skulle få rätt till slut.

Hugo Han får alltid mest rätt av alla, då han är oförskämdast av alla.

Rossini Vem ska vi nu få lyssna till när båda våra mästerpianister dragit iväg med var sin kvinna?

Berlioz Felix, det är din tur nu. Spela något anständigt som omväxling, så att vi får rena oss efter alla dessa skandaler.

Mendelssohn (sätter sig vid pianot) Det finns bara en absolut ren musik, och det är Chopins. (*Han inleder spontant Chopins tredje etyd. Alla glömmar allt annat och sjunker in i vackra drömmar.*)

(*forts. i nästa nummer.*)

En Campari i Montorio

Första etappen

Vad ska man säga om denna nya resa? Det var min första resa på fyra år, och på fyra år hinner man fullständigt lägga av sig som resenär. Det var inte riktigt så illa, som att man måste lära sig allting på nytt från början, men steget var stort och tungt från fyra års isolering ut i världen.

Svårigheterna infann sig genast. För det första var det omöjligt att skaffa biljetter. Centralstationen hade ju inte längre någon tågbiljettförsäljning, så man var hänvisad till att trassla in sig i Nätet eller riskera godtycklig behandling av någon resebyrå. Jag hade inget val. Att trassla ut sig ur Nätet brukade ta dagar i anspråk, så jag gick till stadens centralaste resebyrå, Ticket, som lovade skaffa biljetter över hela världen. Men de kunde inte tillhandahålla tågbiljetter.

Jag råkade dock ut för en exotisk expedit från något sydländskt utland som skrev en adress och ett telefonnummer på en papperslapp och sade: "Försök där." Jag ville inte riskera oändliga telefonköer, så jag gick till adressen längst uppe i det nya Masthugget, där alla hus är likadana och det är omöjligt att orientera sig, och fann adressen, men det fanns ingen porttelefon, man måste ha en portkod, den så kallade resebyrån stod inte bland invånarna, och det var ett vanligt hyreshus med bara privata hyresgäster. Så jag måste i alla fall gå hem och tefonera.

Det fanns också en mailadress, men när jag applicerade den kom det ett automatsvar att de många bokningarna före påsk gjorde det omöjligt att anta några nya bokningar. När jag ringde fick jag dock ett svar som inte var automatiskt, det var en angenäm damröst, och hon lovade att se om hon kunde ordna något.

Det var Alingsås Resebyrå med en agent i Göteborg, och hon visade sig vara från Finland. Hon fixade allt. Jag fick en resa till Långfredagen som dock inbegrep fyra timmars väntan i Hamburg och fyra timmars väntan i Innsbruck. De fyra timmarna i Hamburg kunde inte åtgärdas, men i Innsbruck var det möjligt att smita förbi genom lokaltåg, om jag steg av och bytte först vid Brennerpasset och sedan i Bolzano. Men jag fick lov att chansa.

Långfredagens avresa påtvingade en uppstigning 5.30, då tåget gick 6.40, men det var inga problem, då man ändå låg vaken av resfeber hela natten. Första etappen av resan erbjöd den besvikelsen, att tåget inte tog färjan över Puttgarden utan i stället

den längre vägen över Lilla Bält och Stora Bält, så man fick inte njuta av någon sjöresa och ej heller någon tillgång till någon Taxfree-försäljning. Man fick resa torrlagd. Dock fungerade åtminstone Internet på tåget. I Hamburg fick man åtgärda torkan. En tallrik spaghetti kostade 10 Euro, det blev resans första måltid, och högst upp i Hauptbahnhof kunde man äntligen köpa något fluidum. Det blev whisky (Red Label) och Jägermeister för rimliga priser, så nedresan var i princip räddad, och man behövde inte befara att frysa ihjäl på tåget. Den faran förelåg inte ens, emedan jag var placerad i en sittkupa med fem andra resenärer, vilka alla gjorde sitt yttersta för att breda ut sig, så att trängseln och närkontakten med främlingar med oundviklig. Lyckligtvis verkade ingen vara sjuk. Någon Covidfara tycktes inte längre föreligga någonstans.

Dock hade jag naturligtvis glömt diverse livsviktiga persedlar hemma: alla mina mediciner (bara vitaminer och magnesium), mina sandaler hade gått sönder strax före avresan så att jag bara fått med några gamla reservsandaler som skavde och gjorde illa fötterna, så att man inte kunde gå för full fräs, och framför allt hade jag glömt mina hörlurar, som visade sig vara den värsta försummelsen.

I Innsbruck kom då efter en klämd lång natt den första utmaningen i att hitta ett tåg för smitning över gränsen för undvikning av fyra timmars väntan. Jag hittade tåget till Brenner, som var markerat S 3, som jag trodde var spårangivelsen, med det kom aldrig något tåg till spår 3. Jag gick till informationen för att få saken utredd, och där fick jag veta att S 3 inte var någon spårangivelse utan namnet på tåget. Någon spårangivelse fanns inte. Så fungerar Innsbruck. Nästa tåg skulle gå någon gång nästa timme. Så där förlorade man ändå några timmar.

Lokaltågen stannade vid varje station, så det gick långsamt fram men det gick ändå fram. Nästa byte var i Bolzano, där man kunde ta nästa lokaltåg till Verona, som slutligen uppnåddes efter en resa på 34 timmar. De fyra väntetimmarna i Innsbruck hade man ändå lyckats korta ner till två. Vackert så. Och Hamburgerwhiskyn samt den yppersta av mediciner, Jägermeister, hade gjort resan fullt uthärdlig.

2. Påskafton

Det var kallt i Verona – ingen värmande sol, ingen grönskande vår, inget gyllene strålände solsken, bara obetydligt mildare och mindre rått än i Göteborg. Ändå var det underbart att vara hemma igen, som det kändes. Större delen av släkten hörde ju hemma i Verona, farfars födelsestad, medan alla icke veronesiska släktingar bara var ungefär som en tiondel mot de riktiga.

Man satte genast i gång med att återanpassa sig i hemmaelementet, men den stora lättnaden var att ingenting hade förändrats sedan mitt senaste besök för fyra år sedan. Visserligen hade alla blivit fyra år äldre, men det märktes inte. Covidfarsoten hade kommit och gått och var över, och alla tycktes utan svårighet återta livet som det varit före pandemin. Ännu förra året hade farsoten härjat och skördat nya offer, det hade rått restriktioner i nästan alla länder på kontinenten, därför hade jag avstått från att resa för att inte riskera att hamna i karantän någonstans och tvingas betala för en dyr internering, vilket hade drabbat många i främmande land utan att de gjort något för att förtjäna det, men i år var faran över. Jo, epidemin förekom fortfarande lokalt, och det varnades för en ny variant som kallades Arcturus, men ingen dog längre av alla de nya varianterna.

Det var ljuvligt att återbekanta sig med staden och finna den nästan exakt orörd och opåverkad och oförändrad sedan senast, och allt verkade synnerligen lugnt. Den enda nyheten som italienare talade om var att Berlusconi åkt in på sjukhus kanske

för att stanna där i både det ena och det andra, bland annat en sorts leukemi. Han var ju ändå tillräckligt gammal (86) för att en äntlig sorti skulle vara ursäktad.

Under lördagen (påskafton) åkte vi upp till Castagné för att förbereda den stora påksammankomsten och tända värmeelementen, vilka behövdes med den rådande kylan. Vädret lovade inte bli det bästa, tvärtom, men det fanns hopp. Det hade regnat både fredag och lördag, så det kunde kanske bli vackert på söndag.

När de andra gick på midnattsmässan stannade jag hemma och såg på en gammal klassiker, som inte var malplacerad till påsken, nämligen Nicholas Rays Jesusfilm, "Konungarnas konung" från 1961, en tre timmars mastodontfilm med både förspel, pausmusik och uttågsmusik, allt komponerat av Miklos Rosza och kanske hans bästa filmmusik någonsin – det är som en oändlig symfoni som aldrig tar slut och som genljuder genom hela filmen och fyller den med episk högtidlighet. Vad som ytterligare höjer filmen är det faktum att Orson Welles uppträder som speaker och han gör det bra, och texten är helt obiblisk men desto bättre. Inget jolm här, rak realism som i de flesta av Rays filmer, inga transportsträckor och stadigt tempo hela vägen, ingen tröghet och inga döda punkter, nästan dokumentärt allvar hela vägen, det är en mycket maskulin film där den dominerande kvinnan är moder Maria (Siobhan MacKenna) medan Maria Magdalena för en gångs skull hålls undan ända till slutet. Det har aldrig gestaltats en mera värtalig Pontius Pilatus (Hurd Hatfield), och aldrig har Herodes Antipas (Frank Thring) skildrats med en grymmare närgångenhet – han är en karikatyr men en överväldigande avskryvård sådan – Peter Ustinov hade inte kunnat göra det bättre. Även alla andra karaktärer är ypperliga, ingen är malplacerad eller misslyckad, alla är övertygande, och till de mest övertygande som typer är Petrus (Royal Dano, en liten roll) och huvudrollerna Johannes Döparen (Robert Ryan) och Jesus (Jeffrey Hunter). Robert Ryan är mera känd från vita duken som cowboy, skurk, sadist eller psykopat, men han är förvånansvärt bra som Johannes Döparen. En av de bästa scenerna är när han och Jesus möts vid Jesu dop, och de bara möter varandra med ögonen. Jeffrey Hunter är en av de bästa Jesustolkarna någonsin, i klass med Robert Powell och Willem Dafoe, men han är faktiskt bättre än Robert Powell. Filmens synnerliga styrka är dess stringens, den är naken, inga utsvävningar, bara konsekvent realism, som om den ansträngt sig för att i motsats till alla andra Jesusfilmer försöka hålla sig strikt till sanningen och fakta i den mån detta kunde vara möjligt, medan den enda utsvävningen är Judas Iskariots samröre med Barabbas, som inte alls är någon osannolik intrig. Den är inte genomförd, Judas kommer av sig, men idén är utomordentligt sannolik. Det hör till saken att ingen Jesustolkare dog så ung som Jeffrey Hunter, han blev bara 42 år och dog av sviterna av en explosionsolycka under en filminspelning (sådan händer ofta i filminspelningar), så hans filmer blev inte många, men de är synnerligen sevärda, i synnerhet alla de som han gjorde före Jesusfilmen. Han är blond och blåögd i filmen men definitivt mer trovärdig än de flesta genom främst sin magnetiska intensitet.

Jag såg filmen för tredje gången, men den har blivit bättre för varje gång. Det är omöjligt att somna till den, scenografin är genomgående imponerande, det är en cinematografisk njutning hela vägen, och den är en av de få Jesusfilmer som man gärna ser igen.

(forts. i nästa nummer.)

Några filmrecensioner

Idioten(1958)

Filmen lyckas över förväntan leva upp till den stora romanen

Denna imponerande dramatisering och realisering av en av Dostojevskijs största romaner omfattar bara första delen av boken – tydligen gjordes det aldrig någon fortsättning. Men bara denna ytterst dramatiska introduktion till romanen är helt tillräcklig för en hel film, vilket regissören och manusförfattaren Ivan Pyrev troligen insåg och lät resten vara. Den är mycket teatralisk, men den stora dramatiseringen späckad med överdrifter, nästan som en stumfilm, bara framhäver det mänskliga, passionerna och romanens extrema känslighet, som Dostojevskij själv betraktade som sin favoritroman. Skådespeleriet hade inte kunnat vara bättre, särskilt beträffande de ledande rollerna; Anastasia Filippovna, Rogosjin, Mysjkin och Ganja är som hämtade direkt ut ur romanen, och Dostojevskij själv hade utan tvekan varit nöjd. Även musiken i sin nervösa stråksättning som i en passionerad stråkkvartett, bidrar till filmens oförglömliga karaktär av autenticitet i sin trohet till Dostojevskij i sin oavbrutet överspända och psykologiskt skarpa och gripande stämning.

The Barretts of Wimpole Street (1957)

En faders svartsjuketrauma

Tjugo år tidigare gjorde samma regissör samma film (om historien om den handikappade Elizabeth Barrett Browning och Robert Browning) i svart-vitt, och denna film skulle vara en förbättring. Den är i technicolor, och det är svårt att kunna tänka sig någon bättre version. De borde vara absolut lika bra, för båda versionerna använder samma manuskript och samma musik – endast aktörerna har skiftats. Det är också svårt att tänka sig att någon skådespelerska kunde ha varit bättre i rollen än Jennifer Jones, specialist på känsliga roller på gränsen till sammanbrott, och det är också svårt att tro att Fredric March skulle ha varit mera perfekt i rollen än Bill Travers, som inte hade kunnat vara mera övertygande. Å andra sidan kan John Gielgud och Charles Laughton mycket väl ha varit lika suveräna i den oerhörda rollen som Edward Barrett, en dickensisk hustyrann av högsta kaliber som är desto mer beklagansvärd för sin fullständiga brist på förståelse och psykologi, i sin vägran att inse att i sin fullständiga kontroll av sina barn dessa måste försmäktas, som Elizabeth mycket riktigt säger, "Jag är en döende kvinna" bara på grund av sin överväldigande far, medan Browning faktiskt återför henne till livet och får henne att leva för första gången i sitt liv. Alla skådespelarna gör utomordentliga insatser, men den största förtjänsten ligger i pjäsen, som rättmätigt gjorde stormande succé från början, och båda filmerna bara måste få pjäsen att än en gång triumfera.

The Bells Go Down (1943)

En intim skildring av brandsoldaternas arbete under Londonblitzen 1940.

Filmen är beundransvärd ur varje tänkbar synpunkt. Den är nästan dokumentär i sin realism fastän allting är rekonstruerat, och ändå lyckas den ge en fullständigt övertygande insikt i denna oerhörda insats i bekämpningen av kriget genom kampen mot eldsvådorna med ständig risk för allas liv. Dessa män kallas inte brandsoldater för ingenting. Det realistiska värdet av filmen förhöjs ytterligare genom förekomsten

av betydande skådespelare som alldeles vanliga män i brandkåren, som James Mason, Finlay Currie, William Hartnell och Mervyn Johns och till och med komikern Tommy Trinder. Det är märkligt hur denna film kan ha gjorts. Allt spelades in i studios, och ändå kunde inte eldsvådorna ha varit mera flammande och brännande. Naturligtvis måste mycket av materialet ha hämtats från verkliga journalfilmer från de svåra åren, man bränner inte ner en stad för att göra en film, och vad som ytterligare bidrar till filmens starka verkan är dess arkitektoniska struktur. Blitzen och dess ohyggliga inferno börjar inte förrän efter att halva filmen passerat, före det är allt bara förberedelser, så att det sedan kan gälla desto större allvar. Samtidigt så flödar filmen av gott humör, de mänskliga aspekterna kommer fram ordentligt genom att kvinnorna får spela en nästan avgörande roll i det komplexa dokumenterandet av mänskornas liv under blitzten som ändå bara var en början. Som Churchill sade efter att slaget om England hade vunnits, att detta bara var slutet på inledningen.

Länkar (Catene) (1949)

"Vad har inte detta Amerika kostat oss i tårar!"

Problemet här är kvinnans skuld, om hon har någon. Hon är lyckligt gift och har två små barn, en pojke och en flicka, som båda avgudar sina föräldrar, när en älskare dyker upp från före kriget och ställer krav på henne. Han ställer ultimatum, "antingen han eller jag", och hon slits sönder mellan sin trohet till familjen och sina tidigare känslor för denne man – hon kan inte förneka någondera. När hon går till honom bara för att be honom lämna henne och hennes familj i fred dyker maken upp, det blir ett oundvikligt slagsmål med knytnävar och våld, hon blir uteläst från rummet, det hörs ett revolverskott inifrån, och älskaren blir skjuten med sin egen pistol, som Amedeo Nazzari har försökt avhända honom, med den på film ofta förekommande komplikationen att den ena blir mördad av misstag, och Amedeo måste fly för sitt liv. Han sticker till Amerika där han finner en koloni av andra italienska emigranter i Ohio, vilket leder till filmens känsligaste scen – emigranternas bittra melankoli när de längtar tillbaka hem från exilen. Raffaello Matarazzi var en specialist på hjärtskärande filmer som träffar det yttersta djupet av mänsklig känslomhet, och denna film var hans första mästerverk i den genren – den film som följde, "I figli di nessuno", ("Ingens barn") skulle drabba ännu hårdare med förintande pathos. Skådespeleriet är fantastiskt, särskilt imponerande är barnens synnerliga naturlighet i agerandet, och frågan är – kan kvinnan belastas med någon skuld bara för att hon är kvinna? Bara för Jesus hade svaret varit självklart.

Poison Pen (1939)

"Hämning och förträngning"

Flora Robson var alltid magnifik på vita duken, särskilt emedan hon aldrig upprepade sig utan alltid skapade nya karaktärer genom sitt oerhörda skådespeleri som fick hennes integritet att explodera inom rollen. Denna roll var unik i hennes repertoar, hon gjorde drottning Elisabeth, hon gjorde en änka på Malta, hon gjorde nunnan Philippa, hon gjorde änkekejsarinnan Tzu Hsi, aldrig vacker men alltid slående i sitt framträdande. Här slår hon publiken med häpnad som kyrkoherdens idealiska syster som tar hand om alla, skyddar alla som utsätts för förföljelse, medan hennes dubbla personlighet lurar alla. Hon avslöjar sig aldrig förrän i det kritiska

ögonblicket när Ann Todds fästman kommer hem från Australien och det blir uppenbart att hon måste lämna prästgården. Det är bara hennes ansikte som avslöjar henne trots det perfekta pokeransiktet. Reginald Tate är den prästerliga brodern, som kommer att ställas inför den svåraste krisen i sitt liv, när sanningen hänsynslöst gör sitt intrång i prästgården med förintande förödelse. Romanen skrevs av Richard Lewellyn, och där återfinns filmens hela uppskakande och destruktiva psykologi. Den bästa scenen förekommer i början, när David ringer till sin fästmö hela vägen från Australien, och alla byborna samlas inför det sensationella beskedet att han skall komma hem och gifta sig med Ann Todd. Det är en av hennes tidigaste stora roller, det samma gäller Robert Newton som går bärsäckargång redan här, och Wilfrid Hyde-White som den ojämförlige postmästaren. Hur chockerande grym historien än är så är det en mycket njutbar film för dess praktfulla skådespeleri, dess underbara återgivning av livet i en engelsk by och alla dess utomordentliga karaktärer.

The Hour Before the Dawn (1944)

"Om du går och blir dödad kommer jag aldrig mer att vilja tala med dig."

Veronica Lake är den ledande rollen här, lika ljuv och vacker som någonsin, det är omöjligt att misstänka henne för något oegentligt, hon är absolut bedåransvärd som österrikisk flykting som lyckats ta sig ut ur Österrike precis före Anschluss och som arbetar som guvernant hos en av de mest inflytelserika familjerna i England, vilket allt sker med beräkning. En av sönerna, Franchot Tone i en av sina bästa roller, är en vapenvägrare med fullgoda skäl för sitt motstånd, då han bär på ett svårt trauma sedan barndomen vilket utgör filmens introduktion, som gör att vi förstår och måste respektera hans pacifism, till och med när det andra världskriget bryter ut. Han är förälskad i den vackra guvernanten med den oemotståndliga tyska accenten, och hon lindar honom effektivt runt sitt lillfinger, tills brorsonen genom en slump kommer på henne, vilket fullkomligt vänder upp och ner på alltsammans. Somerset Maugham var en av de skickligaste psykologiska författarna någonsin, och han var särskilt skarpt genomskådande när det gällde damer. Franchot Tones konversion från hårdnackad pacifist till oblidkelig mördare och sedan till stridsflygspilot är fullständigt logisk, fastän han bara var en lärare med de främsta tänkbara meriter. Filmen är gjord som en effektiv thriller, men det ligger mycket dolt under ytan som ingen filmversion kan riktigt visa eller inkludera.

Five Gates to Hell (1959)

"Må Gud förlåta mig, men jag kommer att njuta av att få döda den här mannen."

De fem portarna till helvetet är fem fästningar i Vietnam som byggdes av fransmännen till skydd för deras koloni, vilka i upproret mot fransmännen togs över av lokala krigsherrar. Den starkaste av dem är huvudskådeplatsen för denna film, där åtta sjuksköterskor och två läkare hålls som gisslan i avsikt att de skall bota en gammal krigsherre från hans cancer, vilket naturligtvis läkarna misslyckas med, vilket de inser samt nödvändigheten att rymma därifrån innan det blir för sent. Flykten blir inte helt framgångsrik, då flera dukar under på köpet, men damerna lyckas ta sig ut och får sedan löpa gatlopp i ungefär 50 kilometer tills de kan finna skydd. Deras prövningar och lidanden är huvudhandlingen i filmen, som påminner mycket om "Fem svarta höns" några år tidigare med samma sorts omänskliga vedermödor för damerna. James Clavell som skrev och regisserade filmen visste

alltid vad han talade om, då han själv varit internerad i japanskt fångläger under kriget. Hans filmer och romaner är bräddfyllda med action och dramatiska skeenden, och de är alla läsvärda och även imponerande som filmer. Denna är en av de bästa, och han skulle fortsätta göra film i tio år till innan han började koncentrera sig helt på sina mammutromaner. Den mest imponerande skådespelaren här är faktiskt skurken, Neville Brand, en mycket brutal krigsherre men ej utan mänskliga känslor, och hans personlighets utveckling mot hans fall är den mest intressanta delen av filmen, fastän det hela inte är helt trovärdigt. Varför måste de alltid döda skurkarna i filmerna om och om igen? Varför kan de aldrig göra det ordentligt första gången?

Flood Tide (1958)

Att lära en handikappad pojke att segla

Detta är en underbar film, en underbar historia som är väl gestaltad i fullständigt övertygande realism och avancerad psykologi av det mest känsliga slaget, då det handlar om en handikappad pojke som blivit mentalt förvriden genom sitt olycksöde, vilket förbittrat honom bortom mänsklig nåbarhet; men lyckligtvis klarar en person att genomsåda honom och ta sig an honom och utför ett fantastiskt rehabiliteringsjobb med att ta honom ut i en båt och lära honom segla. Det finns få filmer av denna mycket höga psykologiska kaliber, och den som närmast kommer till minnes med samma sorts empati och förståelse är "Johnny Belinda" från 1948 av Jean Negulesco, som för all del är mera chockerande men som likväl erbjuder samma sorts extremt fina mänskliga känslighet. George Nader och Cornell Borchers är båda utomordentligt framstående i sina roller, men ändå går priset till pojken Michel Ney, ett mycket allvarligt tioårigt barn, som egentligen bara uttrycker sig själv genom sina ögon, tills han kommer ut på havet. Där väcks småningom hans person upp ur invaliditetens eviga mardröm, vilket gör det möjligt för honom att omvärdera sig själv och nå mognad. Vägen är lång till den slutliga återlösningen, men när den äntligen infinner sig måste det vara omöjligt för något öga att förbli torrt.

Hangover Square (1945)

De skulle ha låtit honom avsluta sin konsert.

Det är alltid riskabelt att avbryta en musiker medan han håller på att spela, och desto mera så ju mer avancerad musiken är han håller på med. Han kan bli störd bortom allt hopp om någon återställning. Laird Cregar är den störda musikern här, vi får aldrig veta upprinnelsen till hans trauma, men att döma av incidenterna som utlöser hans farliga rubbningar i medvetenhet och förstånd, så torde det ha varit något outhärdligt oväsen som kortslöt hans hjärna i ständigt återkommande oordning. Han är inte medveten om dessa tillstånd själv, han minns aldrig någonting efter sina anfall, som om han omedvetet styrdes av mardrömmar, och bara musiken kan rädda honom och bringa honom till att förstå sitt eget tillstånd. Doktor George Sanders vet inte vad han gör när han avbryter honom i hans slutliga konsert, vilken taktlöshet leder till den definitiva katastrofen, medan om han hade väntat tills konserten avslutats allt hade kunnat nå en lösning i harmoni och samförstånd. Men då hade filmen inte blivit lika dramatisk. Dess svaga punkter ligger därför i manuskriptet, medan skådespeleriet och regin är genomgående magnifika. Musiken är inte Bernard Herrmanns bästa, intrigen är mera gotisk än realistisk, Linda Darnell spelar över i sin leda förföriskhet, medan Laird Cregar's föreställning är för evigheten

i sin ständiga överspändhet på randen av en avgrund i sin överkänslighets labilitets utsägliga smärta, ingen hade kunnat göra rollen mera övertygande och imponerande i sin känslighet, och den blev hans svanesång – han dog bara 31 år gammal.

Man Afraid (1957)

Extremt samvetsdilemma för en präst

George Nader är prästen som får besök av en inbrottstjuv som skrämmer vettet ur hans lille son och fru, men Nader avbryter tjuven i hans göromål, det blir slagsmål, och prästen råkar döda tjuven med att kasta ett hårt föremål mot honom i försvar för sin son och fru. Han kan inte fällas för dråpet, medan han samtidigt vägrar gå med på att det skedde i självförsvar, då det oavsiktliga mordet fastnat i hans samvete. Tjuven lyckades dock skada fruns ögon, så att hon tills vidare måste gå med bandage över dem i ovisshet om hon någonsin kommer att återfå synen. Då banditen är död och prästen inte kan åtalas så verkar fallet vara avslutat, men brottslingen hade en far, och här uppstår komplikationen. Fadern kan inte komma över det och börjar följa efter prästens son. Prästen försöker komma till tals med honom vilket visar sig omöjligt. Den fadern säger bara ett ord i hela filmen, och det är att anklaga prästen för mord.

Det är en intressant studie i olika fadersmentaliteter, en misslyckad far, en annan far vars son måste in på sjukhus, och fadern till brottslingen, vars outgrundliga smärta och bottenlösa ruelle vi aldrig kommer att kunna förstå, lika litet som hans handlingssätt därefter. Han är troligen inte själv medveten om vad han håller på med när han förföljer pojken. Vad som ger filmen en dynamisk avgrundsdimension är den effektiva musiken av Henry Mancini. Den är brutal, undermedvetet suggestiv och förskräckligt invasiv, som en dramatisk illustration till alla de agerandes gemensamma mardröm. Filmen är unik på många sätt, då jag aldrig tidigare sett en film som gett sig på försöket att pejla ett sådant samvetskomplex av förtvivlan och död.

Fräulein (1958)

Kärlek ur ruinerna

Detta är Dana Wynters film, det råder ingen tvekan om saken. Det är hennes historia som dotter till en tysk professor i Köln som omkommer i en av krigets sista bombräder, varefter hon är hemlös och ser sig nödtvungen att överleva med vilka medel som helst. Hon hamnar till slut i Berlin där hon hankar sig fram som en annan ruin bland ruinerna, tills någonting dyker upp. Det är en fantastisk berättelse, och fastän Mel Ferrer är den manliga huvudpersonen fungerar han egentligen bara som en biroll, som får Dana Wynter att le för första gången. Det förekommer många fina sekvenser, där en av de bästa är Theodore Bikel's gästspel som rysk officer som räddar henne från att hunsas av hans soldater och faktiskt räddar hennes liv, medan han berusas av sin förälskelse i henne, vill gifta sig med henne och ta henne med sig som sin brud till Bukarest och festar om till tusen, innan han försvinner ur filmen på okända öden till Bukarest. En annan känslig scen är hennes möte med sin fästman från före kriget, som med sin krigsskada är alltför väl medveten om att den värld de kunde älska i är borta för alltid vilket han tar konsekvenserna av. Genom hela filmen håller Dana Wynter konsekvent sin egen stil, hon ler aldrig, hon är dödligt allvarlig

hela vägen alltför medveten om att kriget förstört alla hennes möjligheter, och ändå är det något med hennes personlighet som utlöser någon sorts magi som får alla människor att hjälpa henne och från de mest oväntade håll – historien om hennes rumskamrat är av högsta betydelse och bör man följa med noga i, från det ögonblick då hon snattar Wynters vodka fram till den slutliga krisen och dess förunderliga upplösning. Detta är en film att njuta av och älska, och det är ingen propagandafilm. Berlin är fångat i alla dess ruiners förkrossande realism, liksom hela filmen är genomgående realistisk. Henry Koster var en pålitlig regissör av många klassiker under fyra decennier, om dock han ändå aldrig hamnade bland de främsta.

Några milstenar, april-maj 2023

April

- 1 Sergej Rachmaninov 150 år.
- 17 Lindsay Anderson 100 år.
- 25 Anita Björk 100 år.

Maj

- 1 150 år sedan David Livingstone dog.
- 7 200 år sedan uruppförandet av Beethovens 9-e symfoni
- 14 Israel fyller 75 år.
- 27 Henry Kissinger 100 år (lever ännu).

Göteborg den 26 april 2023